

ПОСТІНДУСТРІАЛІЗМ ТА ЙОГО СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Н. Є. Федорова, к. е. н., доцент, sandetskaya777@ukr.net, orcid.org/0000-0003-1693-6260, ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

Методологія дослідження. Результати отримані за рахунок застосування методів: абстракції – при визначенні сутності категорії «постіндустріалізм»; логічного й історичного – при дослідженні процесу еволюції теоретичних концепцій постіндустріалізму; метод класифікацій – при зведенні всіх наявних визначень цієї категорії в групи; загального й особливого – при встановленні єдності існуючих визначень постіндустріалізму.

Результати. Встановлено, що на тлі великої кількості визначень постіндустріалізму в науковій літературі відсутнє його усталене розуміння. Так, постіндустріалізм трактується вченими як певний тип суспільства, новий його порядок або лад, певна фаза його розвитку, його стан, уклад або устрій, зміна або еволюція, а також існує трактування вказаної категорії як певної теорії, ідеї, процесу тощо. Доведено, що трактувати постіндустріалізм варто в категоріях нової фази соціально-економічного розвитку суспільства, що полягає в розбудові якісно відмінного від індустріалізму суспільного ладу, чи нової соціальної організації, яка сформувалася під впливом четвертої інформаційної революції. З'ясовано, що дефініція постіндустріалізму може синтезувати такі його сутнісні компоненти, як «стадія, фаза розвитку» та «новий порядок, нова організація суспільства». Зазначено необхідність реалізації трьохкомпонентного підходу до визначення цієї категорії.

Новизна. Надана сутнісна характеристика постіндустріалізму в якості нової фази суспільного розвитку, що реалізується як соціально-економічна організація суспільства, де під впливом прогресу науки, знань та інформації домінує третинний сектор виробництва, або сфера послуг, внаслідок чого основною цінністю суспільства стає людський капітал (на відміну від земельного або виробничо-фінансового) та продукуювані ним знання, інформація та духовність.

Практична значущість. Належне категоріальне оформлення поняття постіндустріалізму, тобто визначення його сутності, характеристик та форм прояву, відкриває перспективи більш глибокого розуміння його особливостей як середовища, де реалізується весь комплекс соціально-економічних відносин суспільства на сучасному етапі його розвитку.

Ключові слова: індустріалізм, постіндустріалізм, постіндустріальне суспільство, постіндустріальна економіка, соціально-економічний розвиток суспільства.

Постановка проблеми. Сучасна епоха – це час радикальних соціально-економічних трансформацій. З кінця ХХ століття вчені намагаються описати та пояснити ті якісні зміни, що відбуваються в різних сферах світового розвитку – економічній, політичній, соціальній, соціокультурній тощо. Індустріалізм як капіталістична система машинного виробництва, заснована на максимальному поділі праці та націлена на обмін, тран-

сформується в якісно нову соціально-економічну систему, яка, окрім багатьох інших, отримала назву постіндустріалізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія постіндустріалізму розповсюджується у другій половині ХХ ст. завдяки працям цілої плеяди вчених, перш за все таких зарубіжних дослідників, як Д. Белл [1], А. Тоффлер [2], П. Дракер [3], Д. Пісман [4], А. Турен [5], Е. Фелпс [6], Г. Тарг [7] та інші.

Українські дослідники також не оминають цієї теми, а саме В. Геєць [8], А. Філіпенко [9], А. Чухно [10] та інші вчені, які, в основному, досліджують проблеми трансформації суспільства в країнах пострадянського простору. Серед російських вчених це питання розглядає В. Іноземцев [11], Ю. Яковець [12] та інші. Зокрема, широку популярність здобули роботи російського вченого В.Л. Іноземцева, на думку якого «теорія постіндустріального суспільства» стала фактично єдиною соціологічною концепцією ХХ ст., повною мірою підтвердженою історичною практикою» [11, с.4]. Водночас, незважаючи на популярність в науковій літературі терміну «постіндустріалізм», він досі не набув усталеного визначення.

Формулювання мети статті. Метою статті виступає категоріальне оформлення поняття «постіндустріалізм».

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «постіндустріалізм» уперше було введено в науковий обіг індійським вченим, дослідником проблем доіндустріального розвитку азійських країн А. Кумарасвами, який в 1914 р. виніс це поняття у назву своєї праці «Нариси постіндустріалізму: симпозиум пророцтв щодо майбутнього суспільства». Під постіндустріалізмом вчений розуміє такий стан суспільства, або «перманентну революцію», коли громади кваліфікованих ремісників, спираючись на свої «інтелектуальні та творчі сили», витісняють індустріальний капіталізм зсередини [13]. У 1917 р. теоретик англійського ліберального соціалізму А. Пенті позначив цим терміном ідеальне суспільство, де принципи автономного виробництва відроджуються заради подолання конфліктів індустріальної системи. В наступній його праці під назвою «Постіндустріалізм» (1922) вчений надав і його перше визначення: «постіндустріалізм – це стан суспільства, яке постане після розвалу індустріалізму», оскільки «індустріалізм приречений» [14]. Отже, і А. Курамасвами, і А. Пенті під постіндустріалізмом розуміли певний ідеальний стан суспільства, що прийде на зміну індустріальному, та в якому будуть вирішені основні протиріччя індустріального соціально-економічного устрою.

В подальшому термін «постіндустріалізм» в працях вчених починає розглядатися

в основному в термінах постіндустріального суспільства, характеризуючи вже не певний його стан, а здебільшого ототожнюючись з цим поняттям. Так, американський соціолог Д. Рісмен в праці «Відпочинок і праця у постіндустріальному суспільстві», розглядає останнє як «суспільство дозвілля (leisure society)», як теоретичну конструкцію, альтернативну індустріальному способу виробництва, де «вперше у історії величезні маси людей зіштовхнулися б із проблемою використання вільного часу, а не виконання важкої та нудної роботи та ті соціологічні проблеми, які б виникли у зв'язку з цим» [4, с.363].

Таке ототожнення постіндустріалізму з постіндустріальним суспільством закріпив відомий американський вчений Д. Белл, який у 1965 р. очолив футурологічну комісію США. Прогнози до 2000 р., сформульовані нею, було опубліковано в журналі «Дедалус» і в спеціальній збірці «Назустріч 2000 року. Робота триває» (1968), де концепція постіндустріального суспільства була репрезентована як базисна для визначення перспектив подальшого розвитку. У 1959 р. Д. Белл, виступаючи на міжнародному соціологічному семінарі в Зальцбурзі (Австрія), уперше використав поняття постіндустріального суспільства для позначення соціуму, у якому індустріальний сектор втрачає провідну роль внаслідок зростаючої технологізації, основною продуктивною силою стає наука, а джерела розвитку зосереджуються в основному в університетах і науково-дослідних установах, а не в колишніх індустріальних корпораціях [15, с. 22–35].

Водночас у 1973 р. виходить книга Д. Белла «Прийдешне постіндустріальне суспільство», в якій вчений розглядає постіндустріалізм вже як концепцію, «точку зору» на суспільну систему та джерела її розвитку, ідеальну аналітичну конструкцію, парадигму, соціальну схему, що виявляє нові «вісі» соціальної організації та стратифікації в розвитку західного суспільства, а також як історичний тип суспільства, в економіці якого пріоритет перейшов від виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організації системи освіти і підвищення якості життя; в якому клас технічних

фахівців став основною професійною групою і, що найважливіше, в якому впровадження інновацій ... усе більшою мірою залежить від досягнень теоретичного знання» [1, с.56]. Тобто в працях Д. Белла, який вважається засновником постіндустріалізму, не спостерігається однозначного його трактування.

Український дослідник А. Чухно, також ототожнюючи постіндустріалізм з постіндустріальним типом суспільства, характеризує останнє як суспільство, яке існує після індустріального та визначається як нова, вища, стадія цивілізаційного прогресу. Він зазначає, що індустріальна та постіндустріальна економіка відрізняються докорінно, характеризуються протилежними ознаками: матеріальне – нематеріальне виробництво; земля, капітал і праця – інформація і знання; праця, що базується на матеріальному інтересі – творча праця як внутрішня потреба; ринкова економіка – руйнація її [10].

В подальшому концепт постіндустріалізму ще більше розширюється та набуває значення як «процес найвищої еволюції капіталізму» (Г. Тарг, 1976), «глобальний контекст соціально-економічних змін» (П. Дракер, 1995), «новий порядок політичної системи» (Г. Віленський, 2003), «концепція, поняття, що приходить на зміну індустріальному способу виробництва та відповідним нормам життя й розвитку» (В. Іноземцев, 2000) тощо.

Отже, у визначенні поняття «постіндустріалізм» вчені досі не досягли однотайності. Водночас, належне категоріальне оформлення зазначеного поняття, тобто визначення його сутності, характеристик та форм прояву, ознак, а також результатів, необхідно для глибокого розуміння його особливостей як середовища, де реалізуються соціально-економічні відносини на сучасному етапі розвитку суспільства.

Таким чином, з метою належного категоріального оформлення поняття «постіндустріалізм» вважаємо за доцільне застосувати метод класифікацій та звести всі наявні визначення цієї категорії в групи за їх конституціональною ознакою. Це, з нашого погляду, дозволить викристалізувати сутнісні компоненти кожного визначення та порівняти їх між собою, що допоможе сформулювати

основу методологічного підходу до конструювання інтегрального визначення постіндустріалізму.

На основі проведеного аналізу існуючих визначень постіндустріалізму формуємо таблицю альтернативних сутнісних компонентів вказаної категорії (табл. 1). Аналіз показав, що серед основних підходів до визначення сутності постіндустріалізму домінують ті, що розглядають останній як певний тип суспільства або нації, а також як певну стадію, фазу, еру його розвитку. Також серед визначень постіндустріалізму зустрічається ототожнення його з суспільною системою, укладом, соціальним устроєм; певним станом суспільства; зі зміною або еволюцією суспільства; новим порядком, ладом суспільної системи тощо.

Отже, пошук інтегральної основи для отримання уніфікованого визначення постіндустріалізму повинен відбуватись у площині з'ясування співвідношень між поняттями типу суспільства, нового його порядку чи ладу, певної фази його розвитку, його стану, укладу або устрою, зміни або еволюції, а також врахувати можливість трактувати вказану категорію як певну теорію, ідею, процес тощо.

Трактування постіндустріалізму як певної концепції, «узагальненої теорії, або системи знань про розвиток людської цивілізації, яка визначає методологічні принципи й суттєві риси вищої стадії цивілізаційного прогресу – постіндустріального суспільства, що слідує за індустріальним суспільством» [16], з нашого погляду, має повне право на існування, водночас в межах наявного дослідження воно не може бути використане, оскільки нам важливо проаналізувати особливості соціально-економічних відносин на новому етапі розвитку суспільства, тобто розглянути постіндустріалізм як певні умови для функціонування суспільної системи, а не теорію, що описує ці умови.

Підхід, який передбачає трактування постіндустріалізму як певного стану суспільства, який настане після індустріалізму, незважаючи на його хронологічну первинність, з нашого погляду, також має певні недоліки. Головним чином до них можна віднести статичність, адже розглядати постіндустріалізм як певний стан системи можна лише в якості

Альтернативні сутнісні компоненти категорії «постіндустріалізм»

Тип суспільства, тип нації	Стан суспільства	Стадія, фаза, ера розвитку суспільства	Суспільна система, уклад, соціальний устрій	Зміна, еволюція	Новий порядок, лад	Інше
1	2	3	4	5	6	7
Історичний тип суспільства, в економіці якого пріоритет перейшов від виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організація системи освіти і підвищення якості життя; в якому клас технічних фахівців став основною професійною групою і, що найважливіше, в якому впровадження інновацій ... усе більшою мірою залежить від досягнень теоретичного знання (Д. Белл) [1, с.15].	Стан суспільства, яке постане після розвалу індустріалізму. Це ідеальне суспільство , де принципи автономного виробництва відроджуються заради подолання конфліктів індустріальної системи (А. Пенгі) [18].	Стадія розвитку суспільства , коли сектор послуг створює більше багатства, ніж виробничий сектор економіки (А. Турен) [5, с.15].	Концепція, «точка зору» на суспільну систему та джерела її розвитку, ідеальна аналітична конструкція, парадигма, соціальна схема, що виявляє нові «вісі» соціальної організації та стратифікації в розвитку західного суспільства. (Д. Белл) [1, с.56].	Радикальна зміна напрямку, цілком вите перетворення, принаймні менш революційне, ніж те, яке принесла із собою індустріальна цивілізація 300 років тому (А. Тоффлер) [2, с. 310, 386].	Новий порядок , за якого в політичній системі домінують інтелектуали, вчені, менеджери та експерти, які володіють теоретичними знаннями, а службові професії («третинні сектор») домінують у сфері зайнятості та виробництва, а «постматеріалістичні» цінності домінують у культурі (Г. Віленський) [17, с.5].	«Суспільство дозвілля» , коли вперше у історії величезні маси людей зіштовхнулися б із проблемою використання вільного часу, а не виконання важкої та нудної роботи (Д. Рісман) [4, с.363].
Тип національного господарства , сучасне господарство, що характеризується активною інноваційною діяльністю, хвилями бурхливого зростання, великими коливаннями ділової активності, дисбалансами, інтенсивною взаємодією та інтелектуальним розвитком працівників (Е. Фелпс) [6].	Стан суспільства , яке постане після розвалу індустріалізму. Це ідеальне суспільство , де принципи автономного виробництва відроджуються заради подолання конфліктів індустріальної системи (А. Пенгі) [18].	Фаза історичного поступу , що пов'язана з подальшою орієнтацією людства на прогрес виробництва, науки і техніки, революцію продуктивних сил, з новими культурними та гуманістичними оновленнями та парадигмою екологічної революції [19].	Суспільство , в економіці якого переважає інноваційний сектор економіки з високопродуктивною промисловою, індустрією знань, з високою часткою у ВВП високоактивних та інноваційних послуг, з конкуренцією у всіх видах економічної та іншої діяльності (Л. Мусаелян) [24].	Процес найвищої еволюції капіталізму , коли система виробляє послуги на відміну від практичних товарів і визначається приватно, а не соціально (Г. Тарг) [7].	Новий суспільний лад , незалежно від того, чи називається він розвинутим капіталізмом, пізнім або високим модернізмом, постіндустріалізмом чи постмодернізмом [21].	Процес , пов'язаний не лише з підвищенням ролі нематеріальних цінностей, а й пропонує «вищі» оцінки нематеріальних активів (Е. Стівенс) [22].

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
<p>Тип нації, де найбільшій сегмент робочої сили зайнятий в сервісному секторі (А. Вебер) [23, с.2].</p>		<p>Нова, вища, стадія цивілізаційного прогресу (А. Чухно) [10, с.18].</p>	<p>Термін, що разом з терміном «індустріалізм» позначає в різних контекстах як цивілізаційні ознаки цієї епохи, так і уклад, що панує в країнах, які пройшли індустріалізацію, а також тип суспільства та побуту людей, різні варіанти ідеологій, що легітимізують індустріальне суспільство (В. Якунін) [20, с.36].</p>	<p>Глобальний контекст соціально-економічних змін, що відбуваються у світі внаслідок тенденції до домінування інформаційної складової у всіх сферах виробництва, з позицій вивчення теорії управління (П. Дракер) [3, с.66].</p>	<p>Нове суспільство, яке стає постіндустріальним технологічним суспільством, в якому руйнуються традиційні зв'язки в родині й між поколіннями, громадське життя фрагментується, незважаючи на зростаючі тенденції до глобальної інтеграції (З. Бжезінський) [25, с.15].</p>	<p>Ідея, що є ціною для того, щоб спрямувати нашу відмову від невідомого, прихованого і різко прискореного «зростання» індустріалізму (К. Курмар) [26, с. 44].</p>
<p>Тип суспільства, де знання є силою, а технології є інструментом (Г. Тарг) [7].</p>		<p>Історична ера як ера загального достатку, широких контрастів і взаєморозуміння між народами (С. Лебедько) [27].</p>	<p>Концепція, поняття про трисекторну модель суспільного виробництва, уявлення про можливість формування «єдиного індустріального суспільства» (В. Іноземцев) [11].</p>	<p>Концепція, що використовувався для характеристики змін у конфігурації капіталізму та класів (Е. Стівенс) [22].</p>	<p>Система ідей, принципів нового соціального устрою що приходить на зміну індустріальному способу виробництва та відповідним нормам життя й розвитку (А. Лазаревич) [28].</p>	<p>Поняття, що акцентує увагу на тій основній якості, що долається в суспільстві, що формується, а саме - на індустріальній природі колишнього способу виробництва. (В. Іноземцев) [11].</p>

ідеальної конструкції. При цьому такий стан не передбачає розвитку, що неможливо в реальних умовах функціонування соціально-економічної системи. До того ж постіндустріалізм як певний стан системи ще не набув на практиці своєї зрілої форми, тому його основні характеристики прослідкувати наразі неможливо. Ми можемо або передбачати їх за допомогою побудови футуристичних концепцій, або користуватися тими знаннями, що дає сучасна практика постіндустріалізму, який тільки зароджується.

Ті ж самі недоліки, на нашу думку, має підхід, що передбачає ототожнення постіндустріалізму з постіндустріальним типом суспільства, або з постіндустріальним суспільством як таким. Адже така теоретична конструкція має високий рівень абстракції та не передбачає застосування динамічного підходу до її дослідження.

В протилежність попередньому підходу, розглядати постіндустріалізм як процес зміни або еволюції соціально-економічної системи, з нашого погляду, також недоцільно, адже сам процес змін є незупинним явищем динаміки й не передбачає існування якихось усталених форм господарювання, що їх можна взяти за основу теоретичного аналізу. Тобто, згідно з цим підходом, будь-яку якісну зміну в індустріальній системі можна трактувати як постіндустріалізм.

З нашого погляду, при визначенні постіндустріалізму слід відштовхуватись від уявлення про соціально-економічний розвиток як процес переходу від одного суспільного ладу до іншого під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Тому найбільш точним із наявних визначень постіндустріалізму, на нашу думку, є трактування А. Чухна, який визначає його як «нову, вищу стадію цивілізаційного прогресу» та зазначає, що «індустріальна та постіндустріальна економіка відрізняються докорінно, характеризуються протилежними ознаками: матеріальне – нематеріальне виробництво; земля, капітал і праця – інформація і знання; праця, що базується на матеріальному інтересі – творча праця як внутрішня потреба; ринкова економіка – руйнація її» [10, с. 31]. Водночас вказане визначення по-перше, не надає змісту та наслідків постіндустріалізму, а характеризує лише

його сутність. По-друге, в ньому розглядається здебільшого економічний аспект постіндустріалізму, тоді як доцільніше, з нашого погляду, користуватися системним підходом та враховувати весь комплекс соціально-економічних відносин суспільства.

Оскільки постіндустріалізм – це те, що йде за індустріалізмом, тобто наслідуює його, при цьому відрізняючись від нього, логічним було б перш за все звернутися до визначення самого індустріалізму. Так, під індустріалізмом розуміють економічну організацію суспільства, побудовану переважно на механізованій промисловості, а не на сільському господарстві, ремісництві чи торгівлі [29].

Отже, індустріалізм, з нашого погляду, слід трактувати як певну соціально-економічну організацію суспільства, що відрізняється від інших домінуванням промисловості, або індустрії, чому він і зобов'язаний своєю назвою, адже, незважаючи на складність такої соціально-економічної конструкції, вказана ознака є її базовою характеристикою. Відштовхуючись від цього та використовуючи гіпотезу трьох секторів економіки, що була розроблена К. Кларком і Ж. Фурастьє, постіндустріалізм можна розглядати як систему, або суспільну її організацію, в якій домінує не промисловість (вторинний сектор виробництва), як в епоху індустріалізму, і не сільське господарство (первинний сектор), як в епоху доіндустріалізму, а його третинний сектор, тобто сфера послуг.

Базуючись на вищезазначеній гіпотезі та керуючись динамічним підходом до аналізу сутності соціально-економічних явищ, доходимо висновку, що трактувати постіндустріалізм варто в категоріях нової фази соціально-економічного розвитку суспільства, що полягає в розбудові якісно відмінного від індустріалізму суспільного ладу, чи нової соціальної організації, яка сформувалася під впливом четвертої інформаційної революції (70-ті роки ХХ ст.), що зумовлена винаходом мікропроцесорної технології і персонального комп'ютера. Вона спричинила якісний стрибок в системі нагромадження, обробки та передачі інформації та знань внаслідок прогресу ІКТ, оскільки створила технологічну основу для подолання будь-яких відстаней при передачі інформації, що сприяло об'єд-

нанню інтелектуальних здібностей і духовних сил всього людства. Це, своєю чергою, прискорило науково-технологічний розвиток суспільства та сприяло новій, четвертій, промисловій революції, що проявилася як «розвиток і злиття автоматизованого виробництва, обміну даних і виробничих технологій в єдину саморегульовану систему з якнайменшим або взагалі відсутнім втручанням людини у виробничий процес» [30]. Завдяки вказаним процесам відбувається докорінна зміна секторальної структури суспільства, що проявилася в домінуванні в сучасних умовах третинного й навіть четвертинного (інформаційного) секторів економіки як з точки зору структури зайнятого населення, так і з точки зору вартості виробленого ВВП.

Отже, з нашого погляду, визначення постіндустріалізму може синтезувати такі розглянуті нами вище його сутнісні компоненти, як «стадія, фаза розвитку» та «новий порядок, нова організація суспільства», а також ввібрати в себе концепцію динаміки суспільної системи та реалізувати трьохкомпонентний підхід при своїй побудові.

Так, постіндустріалізм, з нашого погляду, – це *якісно нова фаза суспільного розвитку, що реалізується як соціально-економічна організація суспільства, в якій під впливом прогресу науки, знань та інформації домінує третинний сектор виробництва, або сфера послуг, внаслідок чого основною цінністю суспільства стає людський капітал (на відміну від земельного або виробничо-фінансового) та продуковані ним знання, інформація та духовність.*

Зазначене визначення, на відміну від існуючих, по-перше, дозволяє розглядати постіндустріалізм як особливу стадію, або фазу, суспільного розвитку, що дає можливість викристалізувати загальні й особливі прояви соціально-економічних відносин на цьому етапі в процесі їх динаміки. По-друге, вказане визначення містить не тільки сутність вказаного явища та характеризує його зміст, а й визначає його наслідки для соціально-економічної системи в цілому, що розкриває можливості до аналізу його позитивних та негативних впливів.

Висновки. Належне категоріальне оформлення поняття постіндустріалізму,

тобто визначення його сутності, характеристик та форм прояву, відкриває перспективи більш глибокого розуміння його особливостей як середовища, де реалізується весь комплекс соціально-економічних відносин суспільства на сучасному етапі його розвитку.

Література

1. Bell, D. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. – New York : BasicBooks, 1973. – 43 p.
2. Тоффлер А. Третья волна / А. Тоффлер. – М. : АСТ, 2004. – 784 с.
3. Drucker, P. F. Post-Capitalist Society. – NY, 1995. – 192 p. – URL : <http://pinguet.free.fr/drucker93.pdf>.
4. Riesman, D. Leisure and Work in Post-Industrial Society / ed. by E. Larrabee, R. Meyersohn. – Glencoe, Ill.: Free Press, 1958. – P. 363–385.
5. Touraine, A. La societe postindustrielle. – Paris: Denoel, 1969. – 319 p.
6. Phelps, E. S. Macroeconomics for a Modern Economy: Prize Lecture. – URL : https://www.nobelprize.org/uploads/2018/06/phelps_lecture.pdf
7. Targ, H. R. Global Dominance and Dependence, Post-Industrialism, and International Relations Theory: A Review // International Studies Quarterly, 1976. – Vol. 20 (3). – P. 461–482.
8. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка : феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. – К. : НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. – 864 с.
9. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність. / А. С. Філіпенко. – К. : Знання, 2007. – 670 с.
10. Чухно А. А. Твори: у 3 т. / НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Наук.-дослід. фін. ін-т при Мінфіні України. – К., 2006. – Т. 2: Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика. – 592 с.
11. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учеб. пособие для студентов вузов. / В. Л. Иноземцев. – М. : Логос, 2000. – 304 с. – URL : <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000946/st003.shtml/>.
12. Яковец Ю. В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю. В. Яковец. – 2-е изд. – М. : Экономика, 2003. – 441 с.
13. Coomaraswamy, A. Essays in Post-Industrialism: A Symposium of Prophecy Concerning the future of Society / ed. by Ananda Coomaraswamy. London: T.N. Foulis, 1914. – 334 p.
14. Penty, A. Post-Industrialism. – L.: G. Allen and Unwin, 1922. – 146 p.
15. Bell, D. Toward the Year 2000. Work in Progress. – Boston, 1968. – p. 22–35.
16. Тельнов А. С. Інтелектуалізація праці у концепції постіндустріального суспільства / А. С.

Тельнов, В. В. Гончарук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 1. – С. 239–245.

17. Wilensky, H. L. Working Paper Post-industrialism and post-materialism? A critical view of the new economy, the information age, the high tech society and all that. – Berlin: Für Sozialforschung (WZB), 2003. – 35 p.

18. Penty, A. Old Worlds for New: A Study of Post-Industrial State. – London: G. Allen&Unwin Ltd., 1917. – 186 p.

19. Энциклопедический словарь политологических терминов. – СПб. : Петрополис, 2013. – URL : <https://politike.ru/termin/postindustrializm.html>.

20. Якунин В. И. Постиндустриализм. Опыт критического анализа. / В. И. Якунин, С. С. Сулакшин, В. Э. Багдасарян, С. Т. Кара-Мурза и др. – М. : Научный эксперт, 2012. – 288 с.

21. Lexico: Oxford English and Spanish Dictionary, Synonyms, and Spanish to English Translator. – URL : <https://www.lexico.com/definition/post-industrialism>.

22. Stevens, A. The Lived Realities of Precarity and Post-Industrialism. – URL : <https://muse.jhu.edu/article/722983>.

23. Weber, A. L. The politics of post-industrialism: a comparative inquiry. Washington State University, 1974. – 222 p.

24. Мусаелян Л. А. Научная теория исторического процесса: становление и сущность / Л. А. Мусаелян. – Пермь : Изд-во Перм. ун-та, 2005. – 390 с.

25. Бжезинский З. Между двумя веками. Роль Америки в эру технотроники / З. Бжезинский. – Москва : Прогресс, 1972. – 307 с.

26. Kumar, K. Industrialism and Post-Industrialism: reflections on a putative transition. – URL : <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1467-954X.1976.tb00265.x>.

27. Лебедько С. Постіндустріалізм вже на порозі... Ось вона наша дилема: прокат чи супутники? / С. Лебедько // Персонал-Плюс. – 2007. – № 40 (243). – URL : <http://www.personal-plus.net/243/2581.html>.

28. Лазаревич А. Постиндустриализм в зеркале теории информационного общества / А. Лазаревич // Философия и общество, Философия и социальные науки. – 2007. – № 4. – С. 11–17.

29. English Dictionary Collins – Complete and Unabridged Digital Edition – URL : <https://www.dictionary.com/browse/industrialism>.

30. Крамар О. Погляд із периферії / О. Крамар // Український тиждень. – 2016. – 14 (438). – URL : <https://tyzhden.ua/Economics/162508>.

References

1. Bell, D. (1973). The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. – New York: BasicBooks.

2. Toffler, A. (2004). Tretia volna. Moskva: AST.

3. Drucker, P.F. (1995). Post-Capitalist Society. – NY. Retrieved from <http://pinguet.free.fr/drucker93.pdf>.

4. Riesman, D. (1958). Leisure and Work in Post-Industrial Society / ed. by E. Larrabee, R. Meyersohn. – Glencoe, Ill.: Free Press.

5. Touraine, A. (1969). La societe postindustrielle. – Paris: Denoel.

6. Phelps, E.S. Macroeconomics for a Modern Economy: Prize Lecture. Retrieved from: https://www.nobelprize.org/uploads/2018/06/phelps_lecture.pdf.

7. Targ, H.R. (1976). Global Dominance and Dependence, Post-Industrialism, and International Relations Theory: A Review // International Studies Quarterly. – Vol. 20 (3). – P. 461-482.

8. Heiets, V.M. (2009). Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaïmodii ta rozvytku. Kyiv: NAN Ukrainy; Instytut ekonomiky ta prohnouzuvannia NAN Ukrainy.

9. Filipenko, A.S. (2007). Hlobalni formy ekonomichnoho rozvytku: istoriia i suchasnist. Kyiv: Znannia.

10. Chukhno, A.A. (2006). (Vols. 1-3). T.2: Informatsiina postindustrialna ekonomika: teoriia i praktyka. Kyiv: NAN Ukrainy, Kyivskyy natsionalnyy universytet imeni T. Shevchenka, Naukovo-doslidnyy finansovyy instytut pry Minfini Ukrainy.

11. Inozemcev, V.L. (2000). Sovremennoe postindustrialnoe obshchestvo: priroda, protivorechiya, perspektivy. Moskva: Logos. Retrieved from <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000946/st003.shtml>.

12. Yakovets, Yu.V. (2003). Globalizatsiya i vzaimo-deystvie tsivilizatsiy. (2nd ed.). Moskva: Ekonomika.

13. Coomaraswamy, A. (1914). Essays in Post-Industrialism: A Symposium of Prophecy Concerning the future of Society / ed. by Ananda Coomaraswamy. London: T.N. Foulis.

14. Penty, A. (1922). Post-Industrialism. – L.: G. Allen and Unwin.

15. Bell, D. (1968). Toward the Year 2000. Work in Progress. Boston.

16. Telnov, A.S., & Honcharuk, V.V. (2009). Intelektualizatsiia pratsi u kontseptsii postindustrialnoho suspilstva. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, (1), 239- 245.

17. Wilensky, H.L. (2003). Working Paper Post-industrialism and post-materialism? A critical view of the new economy, the information age, the high tech society and all that. – Berlin: Für Sozialforschung (WZB).

18. Penty, A. (1917). Old Worlds for New: A Study of Post-Industrial State. – London: G. Allen&Unwin Ltd.

19. Entsiklopedicheskiy slovar politologicheskikh terminov. (2013). Sankt-Peterburg: Petropolis. Retrieved from <https://politike.ru/termin/postindustrializm.html>.

20. Yakunin, V.I., Sulakshin, S.S., Bagdasaryan, V.E., Kara-Murza, S.G., «et al.» (2012). Postindustrializm. Opyt kriticheskogo analiza. Moskva: Nauchnyy ekspert.

21. Lexico: Oxford English and Spanish Dictionary, Synonyms, and Spanish to English Translator. Retrieved from: <https://www.lexico.com/definition/post-industrialism>.

22. Stevens, A. The Lived Realities of Precarity and Post-Industrialism. Retrieved from: <https://muse.jhu.edu/article/722983>.

23. Weber, A. L. (1974). The politics of post-industrialism: a comparative inquiry. Washington State University.
24. Musaelyan, L.A. (2005). Nauchnaya teoriya istoricheskogo processa: stanovlenie i sushchnost. Perm: Izdatelstvo Permskogo universiteta.
25. Bzhezinskiy, Z. (1972). Mezhdv dvumya vekami. Rol Ameriki v eru tekhnotroniki. Moskva: Progress.
26. Kumar, K. Industrialism and Post-Industrialism: reflections on a putative transition. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.1976.tb00265.x>
27. Lebedko, S. (2007). Postindustrializm vzhe na porozhi... Os vona nasha dylema: prokat chy sputnyky? Personal-Plus, 40(243). Retrieved from <http://www.personal-plus.net/243/2581.html/>
28. Lazarevich, A. (2007). Postindustrializm v zerkale teorii informatsionnogo obshchestva / Filosofiya i obshchestvo, Filosofiya i sotsialnye nauki, (4), 11-17.
29. English Dictionary Collins – Complete and Unbreaficial Digital Edition. Retrieved from <https://www.dictionary.com/browse/industrialism//>.
30. Kramar, O. (2016). Pohliad iz peryferii. Ukrainskyi tyzhden, 14(438). Retrieved from <https://tyzhden.ua/Economics/162508>.

POST-INDUSTRIALISM AND ITS ESSENTIAL CHARACTERISTICS

*N. E. Fedorova, Ph. D (Econ.), Associate Professor,
SHEI Ukrainian State University of Chemical Technology*

Methods. The results are obtained through the use of the following methods: abstraction – in determining the essence of the category «post-industrialism»; logical and historical – in the study of the evolution of theoretical concepts of post-industrialism; method of classifications – when summarizing all available definitions of this category into groups; general and special – in establishing the unity of existing definitions of post-industrialism.

Results. It is established that against the background of a large number of definitions of post-industrialism there is no established understanding of it in the scientific literature. Thus, post-industrialism is interpreted by scientists as a certain type of society, its new order or system, as a certain phase of its development, its state, structure, as change or evolution, and there is an interpretation of this category as a certain theory, idea, process, etc. It has been proved that post-industrialism should be interpreted in terms of a new phase of socio-economic development of society, which consists in building a social system qualitatively different from industrialism, or a new social organization formed under the influence of the fourth information revolution. It has been found that the definition of post-industrialism can synthesize such its essential components as «stage, phase of development» and «new order, a new organization of society». The need to implement a three-component approach to the definition of this category is indicated.

Novelty. There was provided an essential characteristic of post-industrialism as a new phase of social development, implemented as a socio-economic organization of society, where under the influence of science, knowledge, and information dominates the tertiary sector of production or services sphere. As a result, the main value of society becomes human capital (as opposed to land or production and finance) and the knowledge, information, and spirituality produced by it.

Practical value. Proper categorical design of the concept of post-industrialism, i.e. defining its essence, characteristics, and forms of manifestation opens up prospects for a deeper understanding of its features as an environment where the whole complex of socio-economic relations of society at the present stage of its development.

Keywords: industrialism, post-industrialism, post-industrial society, post-industrial economy, socio-economic development of society.

Надійшла до редакції 23.11.21 р.